

Mykologické praktikum

sběr a zpracování materiálu

sbíráme celé plodnice (i s bazí třeně - důležité znaky!)

sbírat (pokud možno) **reprezentativní** materiál – mladé i dospělé plodnice v čerstvém stavu (=ne ohnilé, oschlé, rozblemcané, přestárlé či přemrzlé plodnice)

malé a křehké plodnice zvlášt' do krabiček (rybářské potřeby – „organizér“, filmovky)

větší plodnice do alobalu (příp. do novin či do papírových sáčků - nevýhodné u slizkých a lepkavých plodnic)

umístujeme do koše nebo do krabic (plech, plast), možno také krabice vystlat mechem a plodnice vložit přímo do nich

plodnice nesmí vyschnout, pomačkat se či zapařit, raději ne více druhů dohromady! (míchají se výtrusy)

již v terénu označit např. provizorním číslem

sběr a zpracování materiálu

Již v terénu zapíšeme:

topografické údaje

ekologické údaje

- okolní dřeviny (mykorizní druhy)
- substrát (u dřevních druhů je vhodné přiložit kousek dřeva k případnému pozdějšímu xylotomickému ověření)

některé znaky, delším transportem mizející (zejména u drobných hub):

- vůně (bývá jiná v bázi třeně)
- ojínění
- hygrofánnost
- slizkost nebo lepkavost
- přítomnost, zbarvení a charakter vln
- barva lupenů v mládí (pokud se zrání mění)

velmi vhodné digitální foto

sběr a zpracování materiálu

po příchodu z terénu, neurčujeme-li ihned (a někdy i přesto), je třeba pořídit podrobný popis:

fotografie (nebyla-li pořízena již v terénu) - u digi pozor na vyvážení bílé!

zbarvení celé plodnice (pokud možno pozorovat $\pm$ na denním světle!)

barva a barevné změny dužniny na řezu, příp. povrchu plodnic po otláčení

v ideálním případě barevný kód podle barevné stupnice - chromotaxie

Ridgway R. (1912): Color Standards and Color Nomenclature. – Washington, D.C., published privately (by the author). 43 pp + 53 color pls.

Kornerup A. et Wanscher J.H. (1967): Methuen Handbook of Colour. Second edition. Methuen Co., London. 243 pp + 30 two-page color plates.

Munsell soil color charts, 1988 (205 barev)

Küppers H (2003): Du Mont's Farbenatlas. (5500 barev)

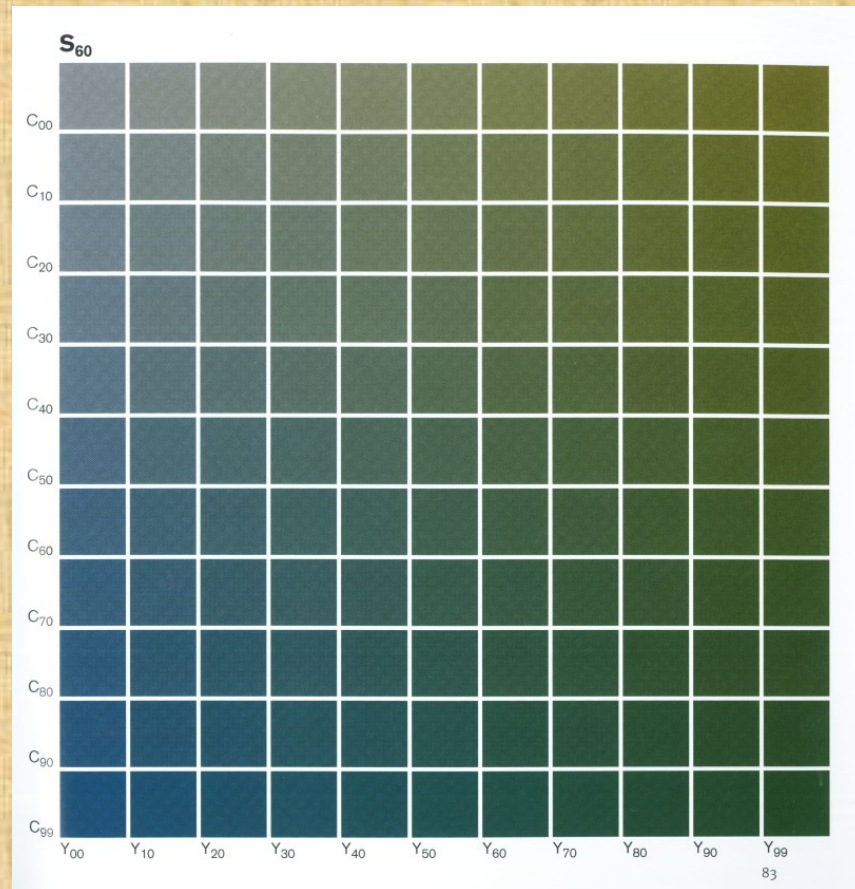
sběr a zpracování materiálu

„Munsell“ 1988

sběr a zpracování materiálu

Küppers 2003

sběr a zpracování materiálu

podrobný popis:

chuť (ochutnávaný kousek vyplivnout!) a vůně

morfologický popis (ideální kresba)

přítomnost vln (často nutno sledovat mladé plodnice!)

výtrusný prach - několik hodin nebo nejlépe přes noc nechat klobouk položený na bílém papíře nebo na sklíčku, otisk lze přiložit k položce (ideální k měření spor - jen zralé)

konzervace a uchovávání materiálu

sušení

v sušičce (klasická kuchyňská sušička na ovoce) nebo na zdroji tepla při teplotě max. 50 °C, ideálně 30-40 °C

- větší houby rozkrojit (lépe schnou a vejdou se do sušičky)
- usušit zcela do sucha (pozor u masitějších druhů a chorošů!), pak krátce vystavit vyšší vzdušné vlhkosti (plodnice poněkud „zvláční“)
- uložit do novin či igelitových sáčků se zipem a do herbářové obálky

s etiketou:

- jméno
- lokalita
- stanoviště
- datum
- sběratel

Herb. Kryptogamologicum Musei Nationalis Pragae

Flora Moraviae No. 518701

Sparassis laminosa

Habitat: Ad terram apud Fagus et Abies in monte "Mionší" pr. opp. Jablunkov, montes Moravsko-slezské Beskydy, Moravia sept.-orient.

Legit: F. Kotlaba

Die: 13. VIII. 1959. Det.: Z. Pouzar

akc. no. 28/1959 FA 46159

Sparassis nemecii B. et Ves.
V. 1981
Rev.: Z. Pouzar
Museum Nationale Pragae

konzervace a uchovávání materiálu

sušení

variantou je též sušení pomocí silikagelu (drobné plodnice)

sušené položky náchylné k poškození plísněmi (při zvlhnutí) a hlavně hmyzem (brouci, moli) - zvláště citlivé jsou některé jednoleté choroše (*Trametes*, *Pycnoporellus*), lošákovité houby, holubinky a ryzce, některé hříby aj. → nutná dezinsekce!!! (alespoň 1x ročně, poprvé hned po usušení):

- hluboké podmrazení – několik dní při teplotě -30°C a nižší
- plynování – CS_2 (karcinogenní), příp. tablety Invet (menší sbírky)

ideální kombinace obou metod

výhody: skladnost, trvanlivost, snadná příprava

nevýhody: změna tvaru a barvy plodnic

→ používáno zejména pro vědecké sbírky

konzervace a uchovávání materiálu

konzervace v tekutinách

- základem většiny používaných roztoků formaldehyd, ledová kyselina octová, glycerol a etanol
- několik dní máčet v roztoku, pak umístit do skleněného nebo PE válce

výhody: plodnice drží tvar

nevýhody: náročné na prostor, obtížný transport, změna barev, tekutiny nutno doplňovat

→ používáno zejména pro expoziční účely

kryosikace (lyofilizace)

- sušení za velmi nízkého tlaku a teploty (~ve vakuu - vakuové vymrazování)
- materiál nutno udržovat v suchém prostředí (snadno znovu vlhne)

výhody: výborně zachována barva a zejména tvar plodnic

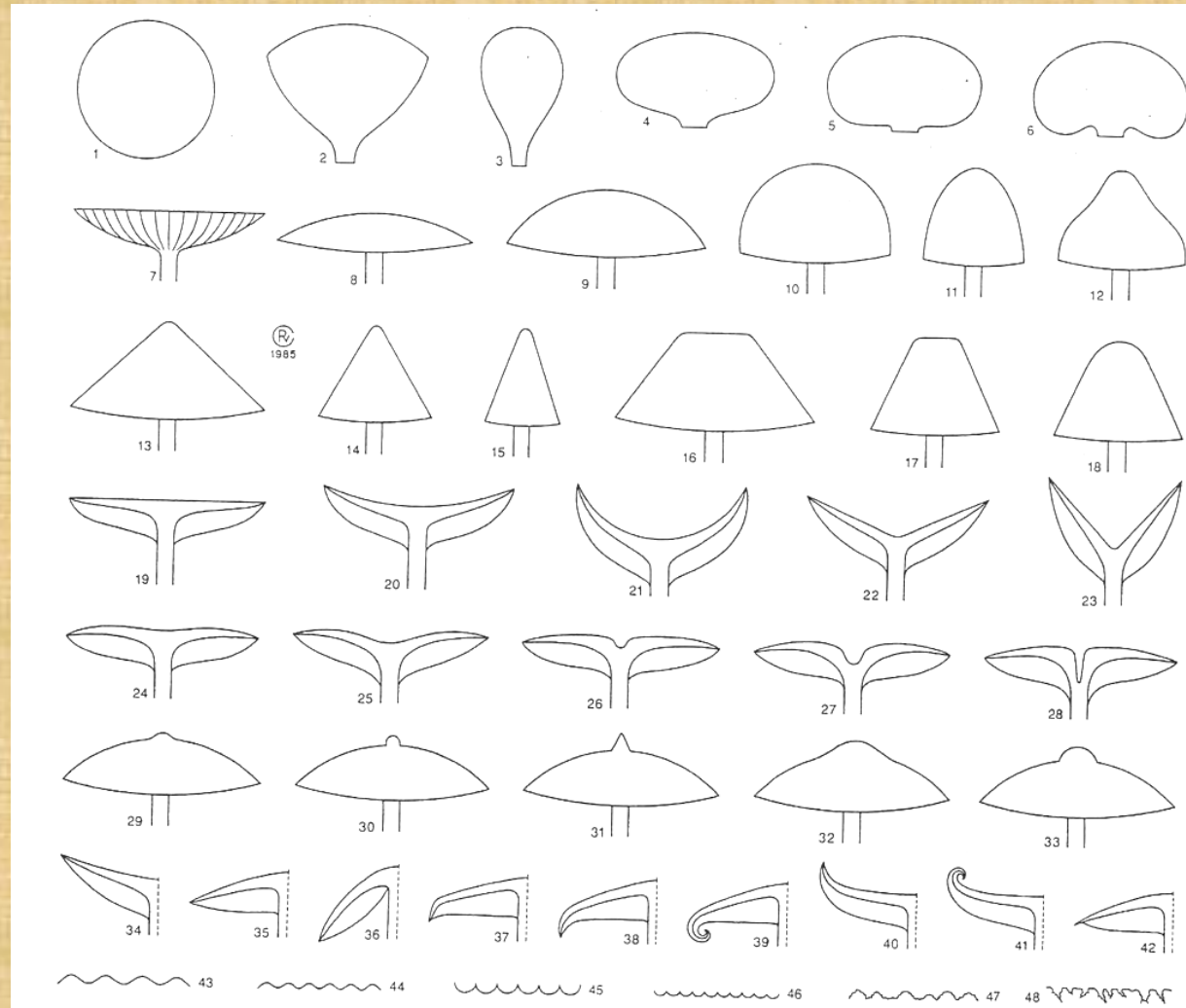
nevýhody: velké (zejména počáteční) náklady, rel. prostorová náročnost, nutno uchovávat v absolutním suchu

→ užíváno zřídka

základní makroznaky kloboukatých bazidiomycetů

klobouk

- velikost
- tvar (polokulovitý, sklenutý, zvoncovitý, kuželovitý, plochý, nálevkovitý aj.)
- charakter pokožky (sliz, šupinky, žíhání aj.)
- zbytky vlny na povrchu
- charakter okraje (rýhovaný, brvitý, zvlněný, vroubkovaný...)

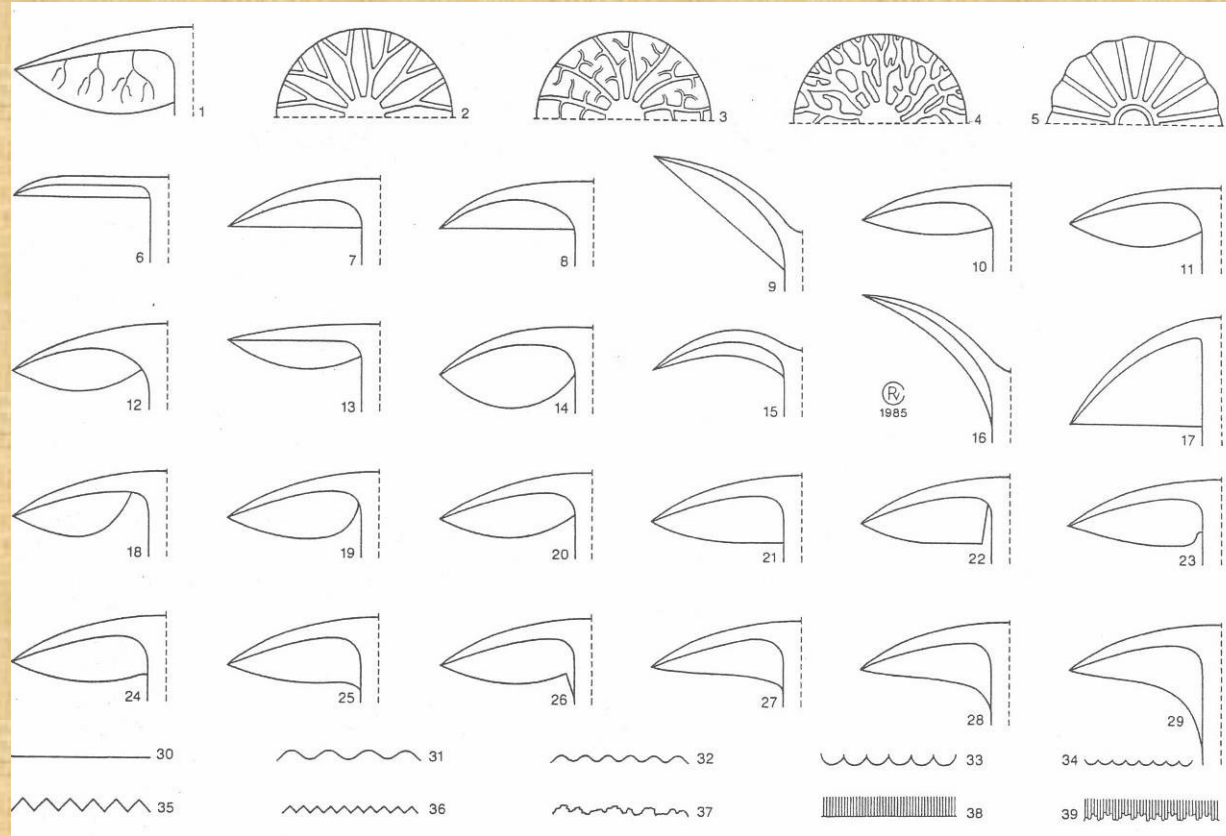

základní makroznaky kloboukatých bazidiomycetů

lupeny

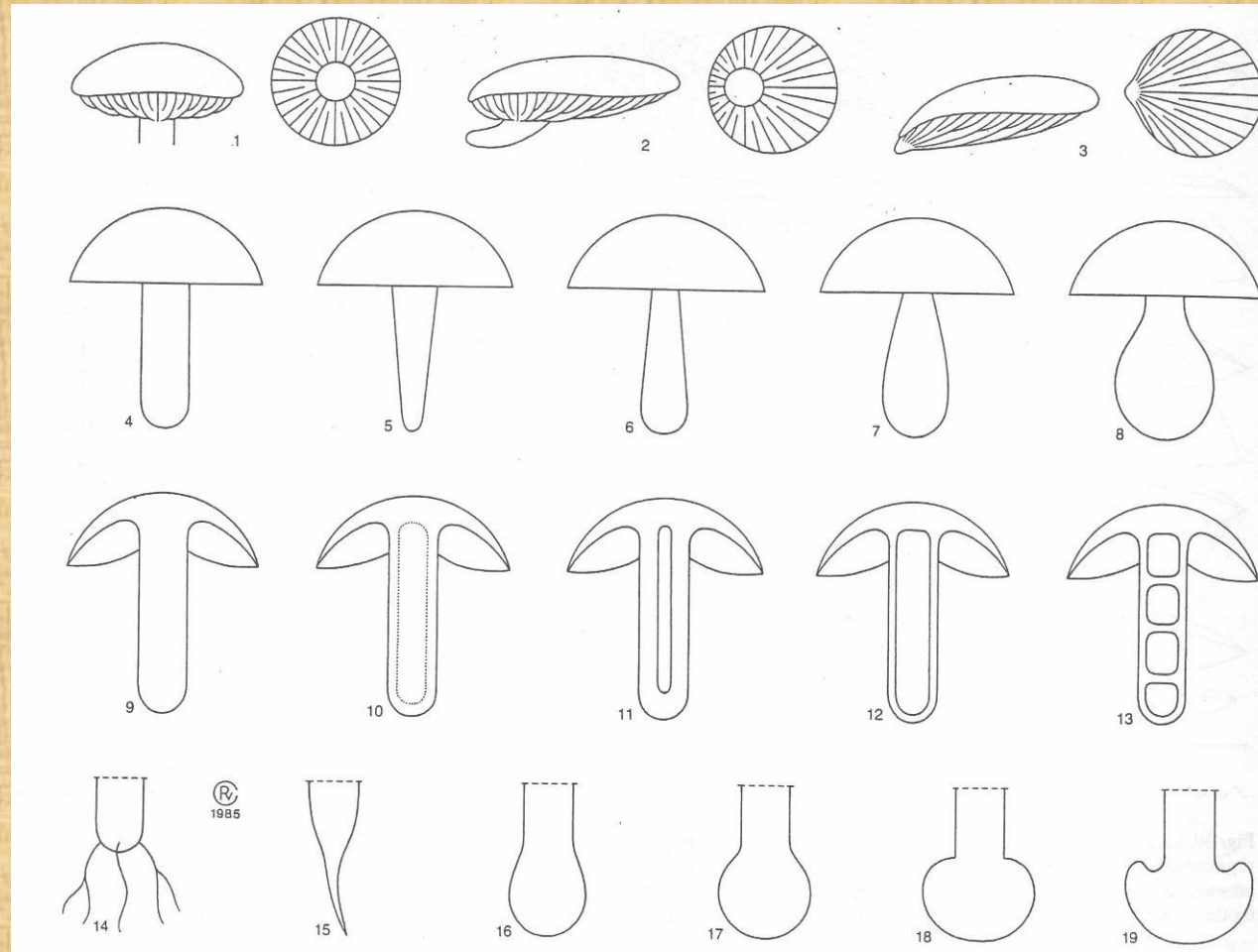
- hustota
- přítomnost a četnost lupéneků
- tvar (rovné, břichaté...)
- připojení ke třeni (odsedlé, volné, připojené, přirostlé, vykrojené, zoubkem sbíhavé, sbíhavé...)
- ostří (rovné, zvlněné, zubaté, brvité, vločkaté...)

základní makroznaky kloboukatých bazidiomycetů

třeň

- připojení ke klobouku (centrální, excentrický, postranní)
- tvar (válcovitý, kyjovitý, břichatý)
- dužnina (dutý, vatovitě vycpaný, sklípkatý)
- charakter báze (hlíza - kulovitá, obroubená, kořenující třeň, rhizomorfy)
- zbytky vela na povrchu

základní makroznaky kloboukatých bazidiomycetů

makrochemické reakce - použití ke kapkovým testům: kapka činidla na povrch plodnice či na řeznou plochu dužniny

základní makrochemická činidla

zelená skalice (10% roztok FeSO_4) – především holubinky (šedavá, růžová, zelená, negativní)

hydroxidy (KOH, NaOH, NH_4OH : 20-40% vodný roztok) – pavučince, některé choroše, ryzce aj.

kyseliny (HNO_3 60%, H_2SO_4 60%, HCl konc.)

formaldehyd (HCHO) konc. – oxidační reakce

alfa-naftol – holubinky

anilin

fenol

sulfovanilin (příp. sulfoformol, sulfobenzaldehyd) - holubinky, některé kornatce

guajaková tinktura

páry NH_3 (hřibovité houby)

základní mikroskopická pozorovací média

destilovaná voda

- hydroxidy (KOH, NaOH, 2-5% vodný roztok) – projasňují preparát, změkčují a narušují buněčné struktury (lepší barvení např. Kongo červení), (pozor!! - mohou měnit velikost pozorovaných struktur – bobtnání)
- Kongo červeň (roztok ve vodě nebo NH_4OH) - barví stěny hyf, nejpoužívanější
- kyselina mléčná
- laktofenol (kys. mléčná, fenol, glycerol, dest. voda)

základní mikroskopická pozorovací média

bavlníková (anilinová, kotonová) modř - roztok barviva v kys. mléčné nebo laktofenolu:

- cyanofilní reakce: modrání struktur (považení!)

Lugolův roztok - roztok KI a I₂ ve vodě

Melzerovo činidlo - roztok KI, I₂ a chloralhydrátu ve vodě

- amyloidní reakce: (šedo)modrání až černání struktur obsahujících škrob (např. spory holubinek, helmovek, tmavobělek...)
- dextrinoidní (pseudoamyloidní) reakce: hnědorezavé až červenohnědé zbarvení (např. výtrusy u bedel, hyfy dužniny u helmovek aj.)
- inamyloidní – beze změny (žlutavé zbarvení)

sulfovanilin (chlorvanilin, sulfobenzaldehyd) – specifická reakce obsahu gloeocystid (tmavnutí – holubinky, některé kornatce)

základní mikroznačky kloboukatých bazidiomycetů

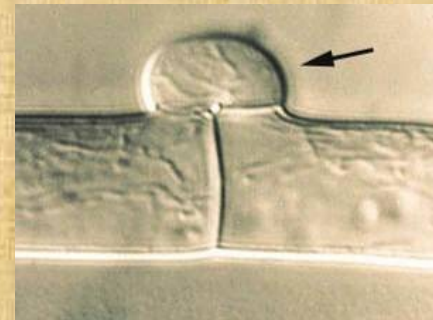
plodnice - plektenchymatická pletiva (prosenchym, pseudoparenchym)
tvořena hyfami trojího typu:

- **generativní** hyfy tenkostěnné, větvené, přehrádkované
- **skeletové** hyfy - tlustostěnné, nevětvené, nepřehrádkované
- **ligativní** hyfy - tlustostěnné, bohatě větvené, nepřehrádkované, často téměř postrádají lumen

v pletivu někdy přítomny kulovité buňky - sférocity (*Russulaceae*)

u bazidiomycetů má zásadní význam přítomnost
či absence **přezek** na přepážkách hyf

na bazidiích obvykle 4 spory, příp. jiný počet

základní mikroznaky kloboukatých bazidiomycetů

spory

- klíční porus (E)
- apikulus = hilární apendix (C)
- surahilární deprese (B)
- suprahilární lysinka („plage“; D)
- kapénka (G)

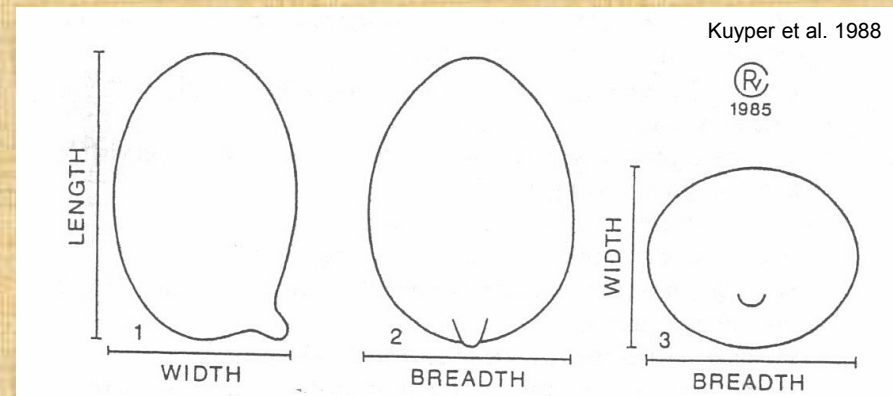
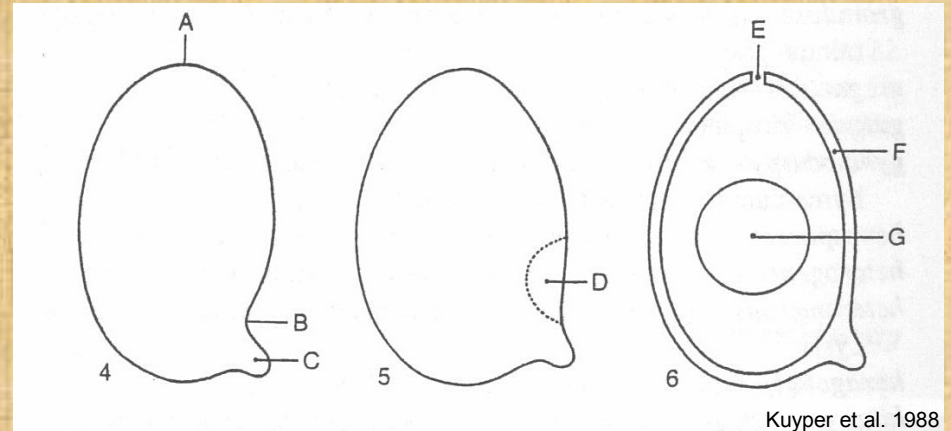
reakce (amyloidní, dextrinoidní, cyanofilní)

tloušťka stěny

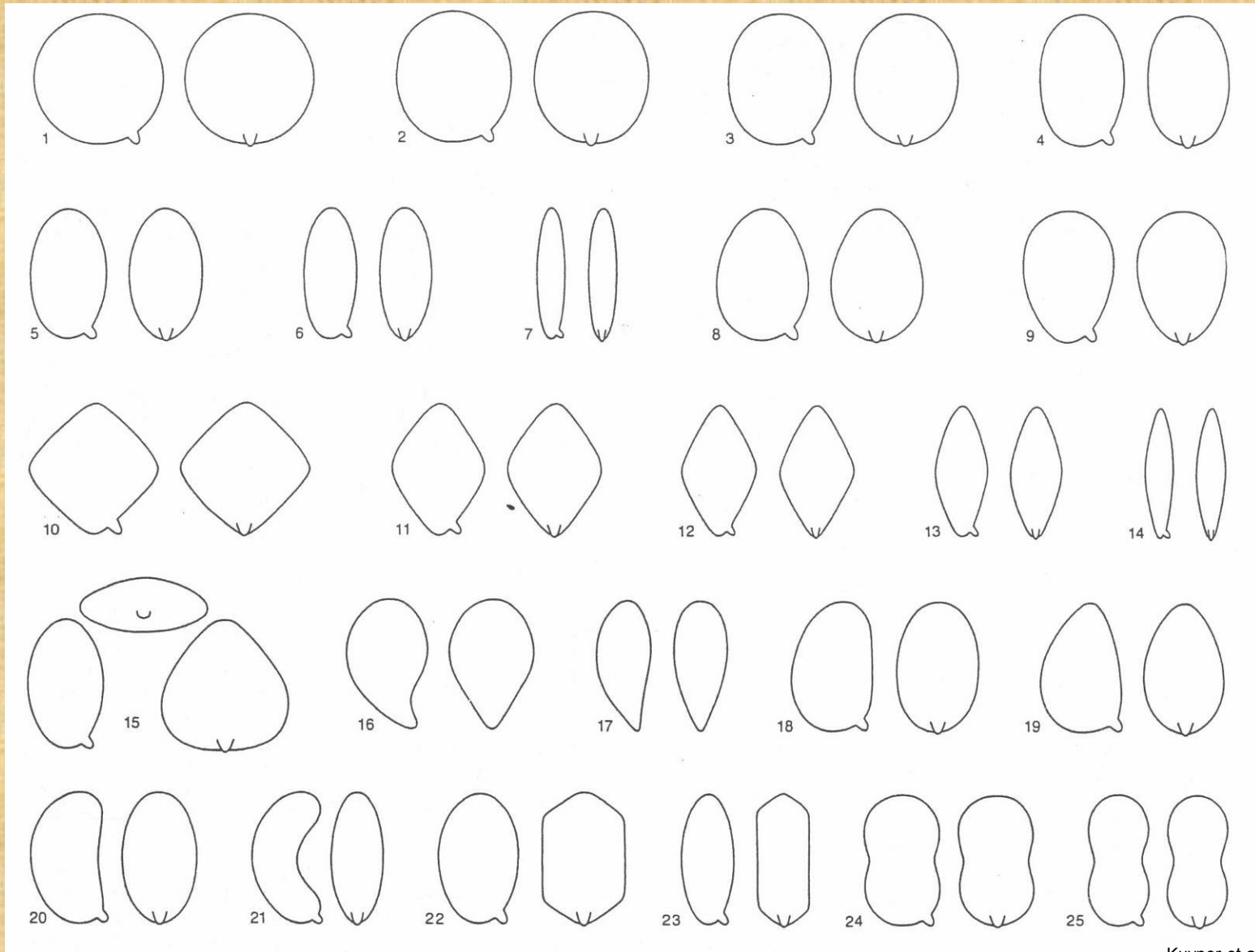
absolutní velikost

délkošířkový poměr

ornamentika (bradavčité, hrbolaté, ostnité, síťované...)

základní mikroznaky kloboukatých bazidiomycetů

Kuyper et al. 1988

tvar (kulovité, elipsoidní, válcovité, kapkovité, alantoidní...)

základní mikroznaky kloboukatých bazidiomycetů

pigmenty - lokalizace:

- nástěnný (parietární)
- inkrustovaný
- vakuolární

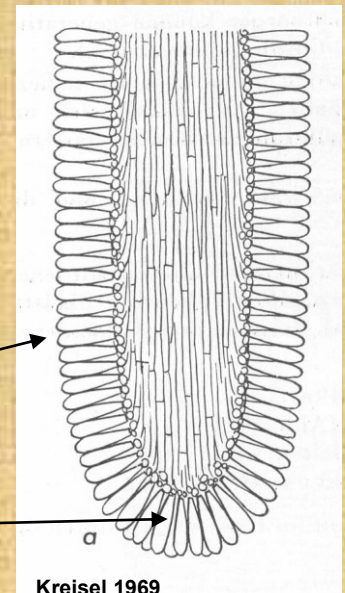
cystidy - sterilní elementy, tvarově odlišné od bazidií

podle umístění na plodnici:

- kaulocystidy – na třeni
- pileocystidy – na klobouku
- dermatocystidy – na povrchu plodnice (nikoliv v hymeniu)

podle umístění v hymeniu:

- pleurocystidy – na ploše lupenů (rourek)
- cheilocystidy – na ostří lupenů (rourek)

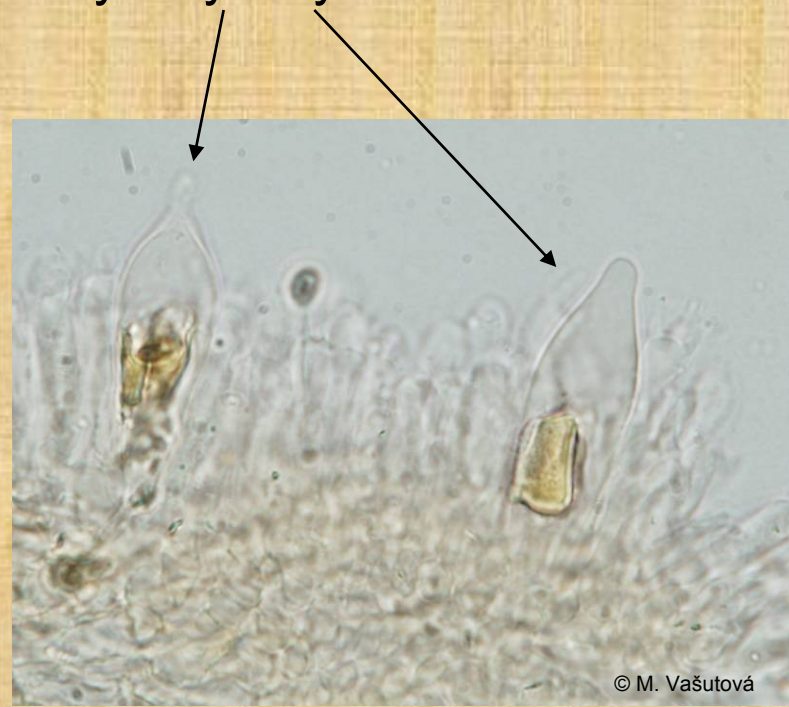
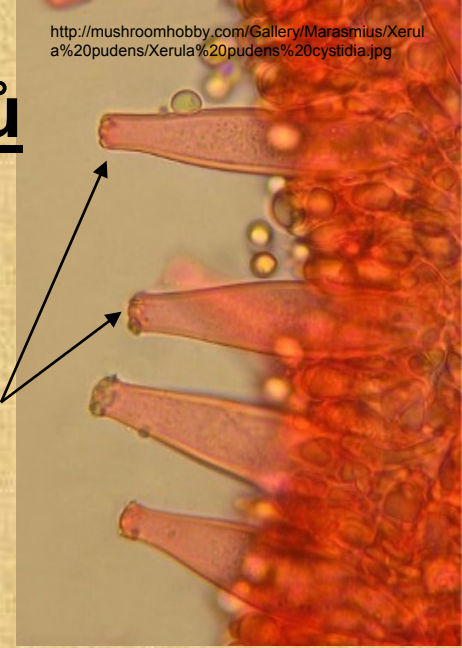

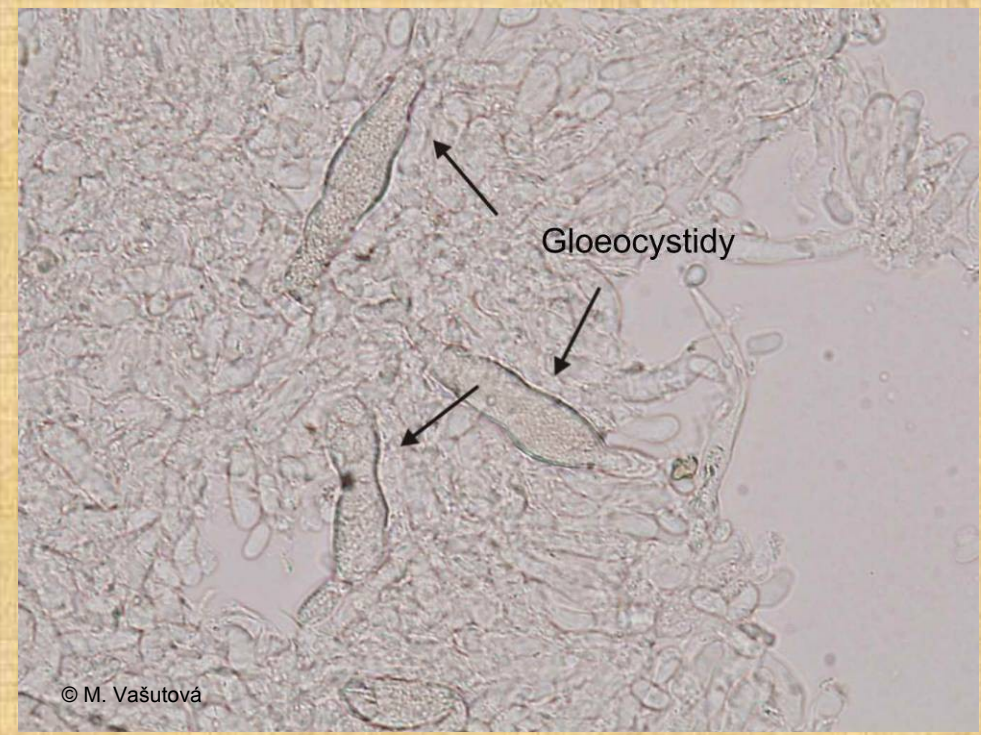
mikroznaky kloboukatých bazidiomycetů

cystidy - dělení podle charakteristických vlastností:

- leptocystidy – tenkostěnné
- lamprocystidy (=metuloidy) – tlustostěnné, často s krystaly
- gloeocystidy – světlolomný obsah
- chrysocystidy – obsah se barví žlutě v alkáliích

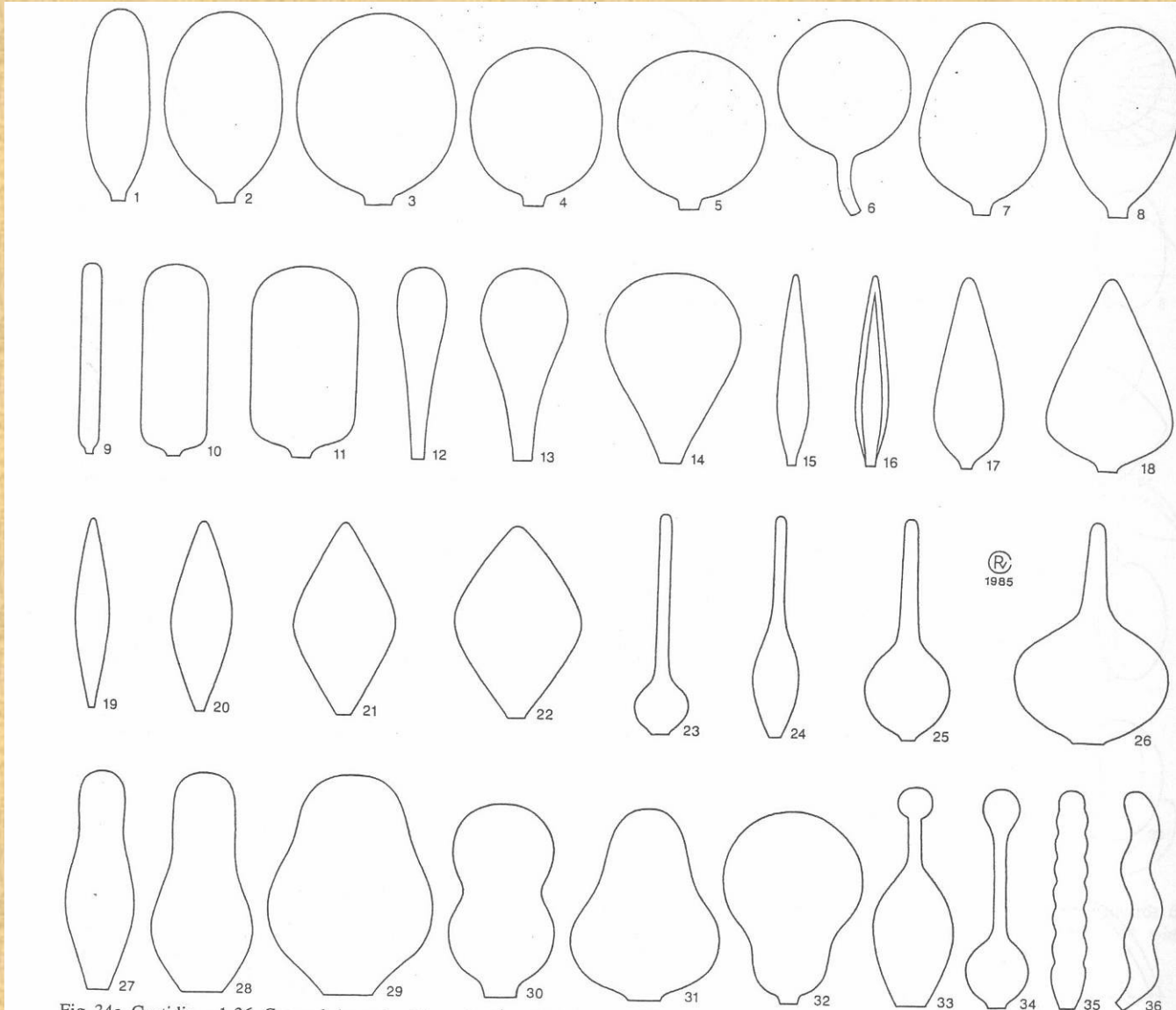
© M. Vašutová

© M. Vašutová

základní mikroznaky kloboukatých bazidiomycetů

cystidy - tvar

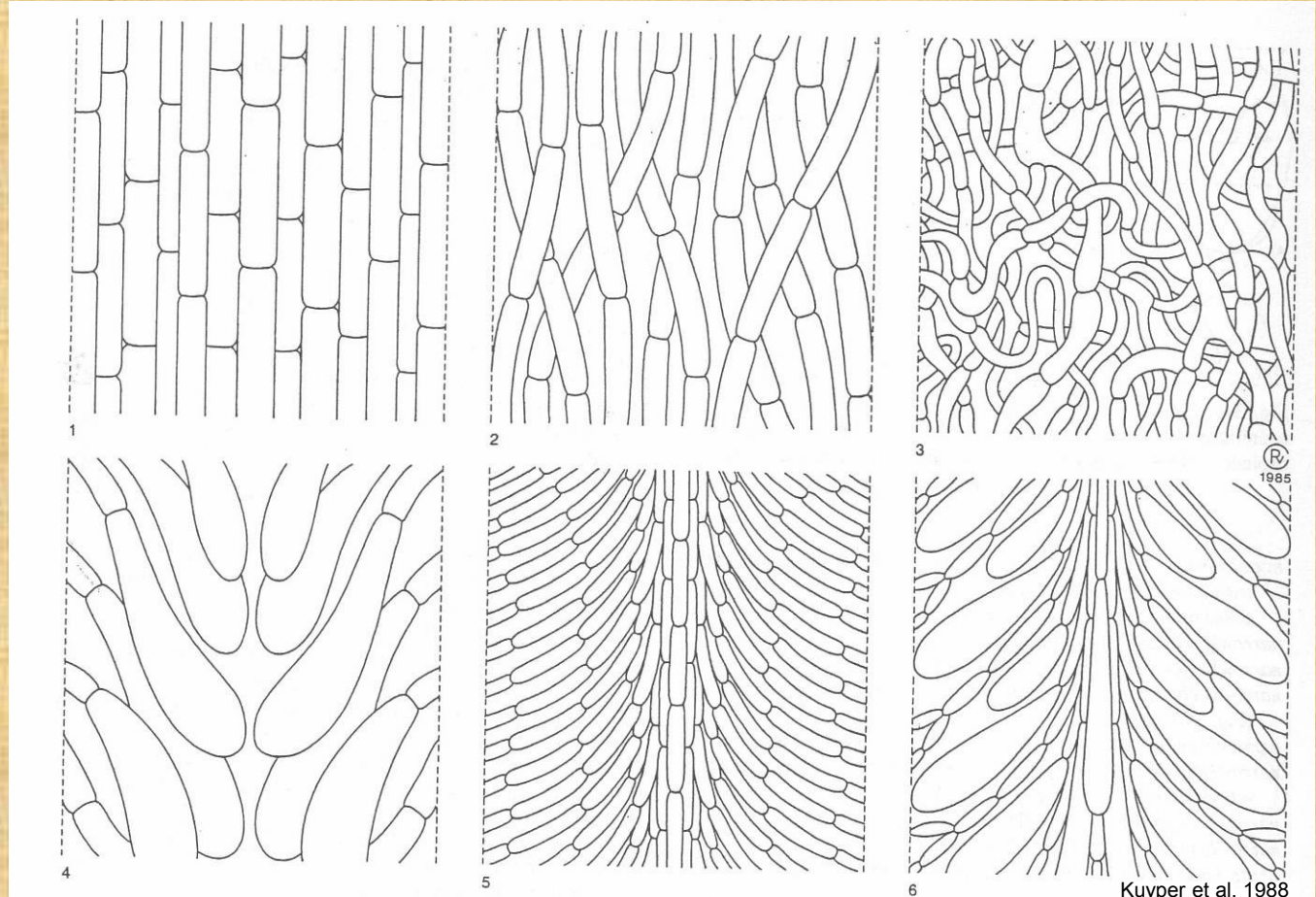
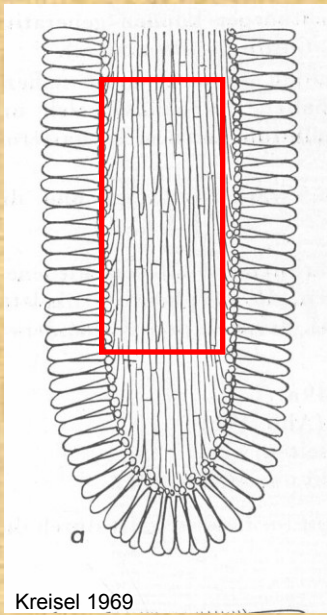

základní mikroznačky kloboukatých bazidiomycetů

dužnina lupenů (rourek apod.) - trama

regulární

irregulární

inverzní

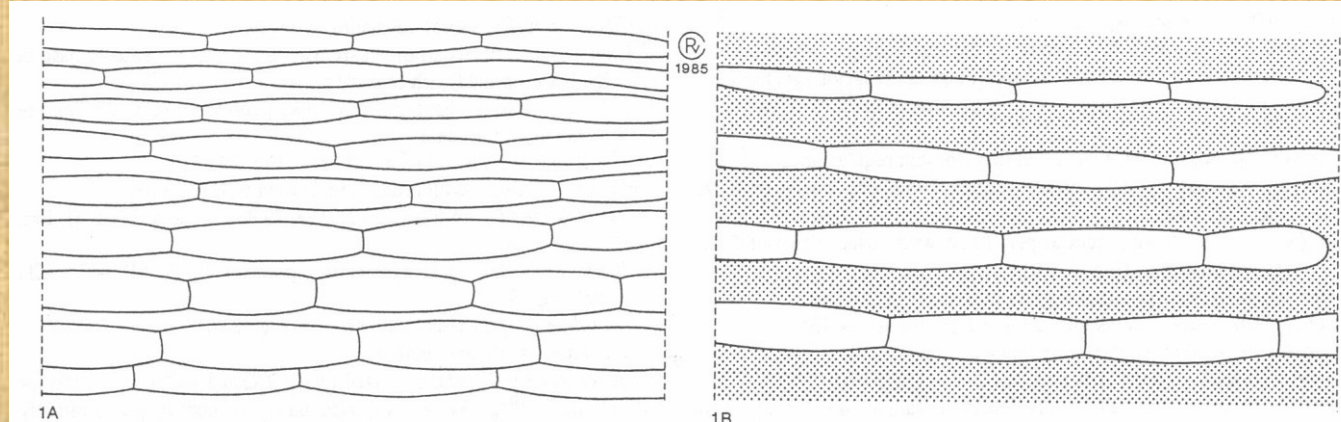
bilaterální

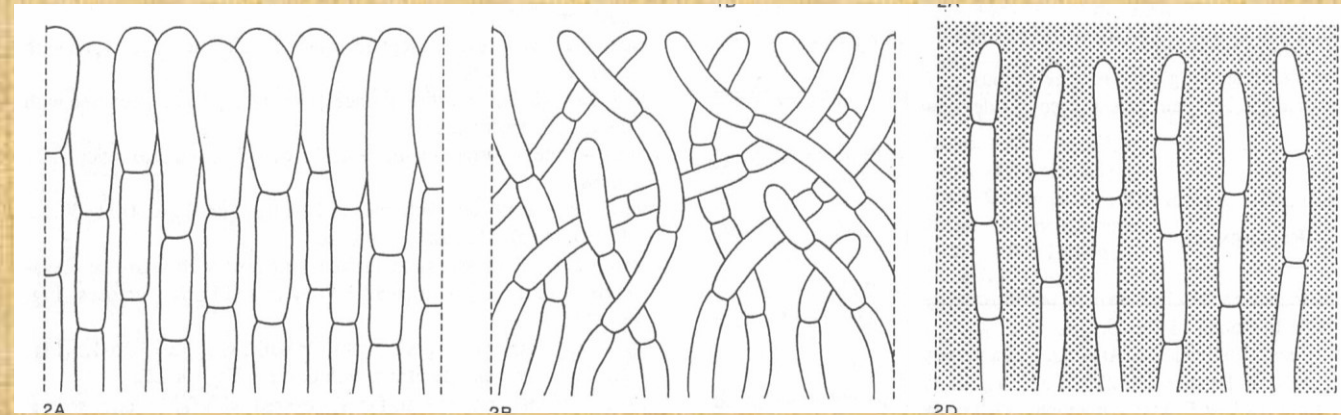
základní mikroznačky kloboukatých bazidiomycetů

pokožka klobouku

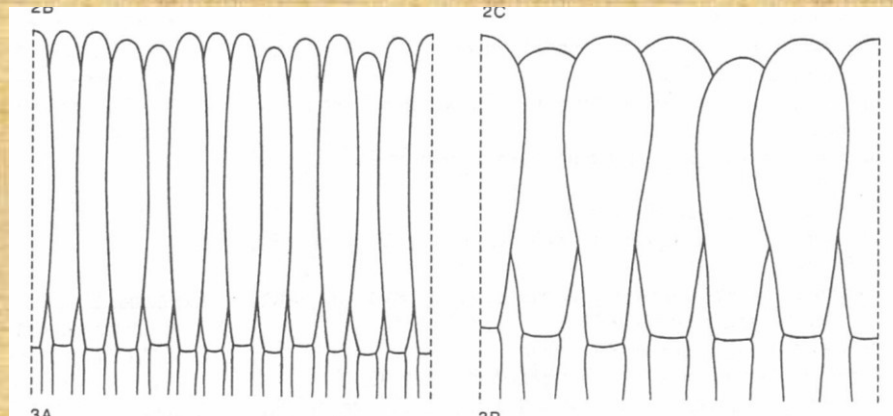
- (ixo)cutis

- (ixo)trichoderm

- hymeniderm

základní určovací literatura

domácí:

Veselý R., Kotlaba F. et Pouzar Z. (1972): Přehled československých hub. – Academia, Praha.

Svrček M., Kalina T., Smola J., Urban Z., Váňa J. (1976): Klíč k určování bezcévných rostlin. – Státní pedagogické nakladatelství, Praha.

Pilát A. (1951): Klíč k určování našich hub hřibovitých a bedlovitých. – Brázda, Praha.

Antonín V., Hagara L. et Baier J. (1999): Houby. - Aventinum, Praha.

Papoušek T. (2004): Velký fotoatlas hub z jižních Čech. – České Budějovice.

základní určovací literatura

cizojazyčné:

Moser M. (1983): Die Röhrlinge und Blätterpilze. – In: Gams W., Kleine Kryptogamenflora, Band IIb/2, Fischer Verlag, Jena.

Bas C., Kuyper T.W., Noordeloos M.E. et Vellinga E.C. (1988-2005): Flora agaricina neerlandica. Vol . I.-VI. – Baalkema, Rotterdam.

Hansen L. et Knudsen H. (eds.) (1992-2000): Nordic macromycetes. Vol. 2. – Nordsvamp, Copenhagen.

Knudsen H. et Vesterholt J. [eds.] (2008): Funga Nordica. - Nordsvamp, Copenhagen.

Breitenbach J. et Kränzlin F. (1984-2006): Fungi of Switzerland. Vol. 3-6. – Mycologia, Lucerne.

Krieglsteiner G.J. (ed.) (2000-2003): Die Großpilze Baden-Württenbergs. Vol. 1-4. – Ulmer Verlag, Stuttgart.

+ monografie jednotlivých rodů

příklady mikrostruktur lupenatých hub

Lactarius picinus – sférocysty (kongo), amyloidní ornamentika spor (Melzer), trichodermální pokožka kl.

Hygrophorus pudorinus – bilaterální trama lupenu, slizký klobouk – ixoněco

Mycena galericulata – dextrinoidní hyfy tramy, amyloidní výtrusy, cheilocystidy

Entoloma sp. – hranaté spory, pokožka typu cutis

Psathyrella sp. – cystidy, tmavé spory, pok. kl. celulární (kongo)

Cortinarius praestans – bradavčité citronovité spory (KOH)

Inocybe asterospora – metuloidní tlustostěnné cystidy, hrbolaté spory

Stropharia aeruginea – chrysocystidy a cheilocystidy

Agrocybe praxos - hymenidermní pokožka klobouku

příklady mikrostruktur lupenatých hub

Pluteus cervinus – tlustostěnné pleurocystidy, inverzní trama, (cutis)
(kongo)

Amanita – amyloidní výtrusy (která??) - Melzer, bilaterální trama

Lepiota – dextrinoidní spory, (hymeniderm? – *lep.cristata*), srv.
melzer a KOH?

Conocybe – kuželkovité cystidy, hymenidermní pok. kl. (KOH/kongo)

Coprinus – tmavé spory, klíční pór, asymetrické spory (KOH)

Hebeloma sp. – cheilocystidy (KOH)

sférocysty, přezky??